

УДК 343.241-053.6
DOI 10.32999/ksu2307-8049/2019-2-9

СИСТЕМА ПРИМУСОВИХ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ ЗАХОДІВ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ

Мусиченко Ольга Михайлівна,
викладач кафедри кримінального права та інших кримінально-правових дисциплін
*Миколаївський інститут права
Національного університету «Одеська юридична академія»
musychenkoolga@gmail.com
orcid.org/0000-0001-6171-710X*

Шурдук Ірина Володимирівна,
магістр права
*surdukirina2@gmail.com
orcid.org/0000-0002-6683-7642*

Метою статті є окреслення системи кримінально-правових заходів, які можуть застосовуватися до неповнолітніх, визначення особливостей як каральних, так і тих, які позбавлені мети карати, кримінально-правових заходів у контексті їх застосування щодо неповнолітніх.

Методи. У роботі використано такі методи дослідження, як аналіз і синтез, герменевтичний і формально-юридичний.

Результати. Автори поділяють усі примусові кримінально-правові заходи на каральні та некаральні. Покарання і судимість як каральні заходи та примусові заходи виховного характеру регламентуються в окремому розділі Кримінального кодексу України, особливості всіх інших примусових заходів щодо неповнолітніх впливають із системного тлумачення норм, передбачених кримінальним законом, та інших нормативно-правових актів. Розглядаючи передусім покарання як каральний захід, автори констатують, що додаткові обставини, що підлягають установленню під час застосування покарань, значно звужують можливий перелік покарань із запропонованої законодавцем системи покарань щодо неповнолітніх. Це підтверджується і статистичними даними призначення покарань за останні роки.

Щодо блоку некаральних примусових заходів встановлено, що оскільки у кримінальному законі передбачені різні підстави для застосування примусових заходів виховного характеру і разом із тим вони є однаковими в усіх випадках їх застосування, слід передбачити відмінні заходи впливу на неповнолітніх у випадку звільнення від кримінальної відповідальності та звільнення від покарання, а також вивести з-під кримінально-правового впливу осіб, які не досягли віку кримінальної відповідальності і вчинили суспільно небезпечні діяння.

Проаналізовано особливості застосування щодо неповнолітніх примусових заходів медичного характеру, вказано на неможливість їх поміщення до психіатричних закладів із суворим наглядом; встановлено, що примусове лікування, спеціальна конфіскація, позбавлення права керувати транспортними засобами можливо застосувати і до неповнолітніх; особливості застосування цих заходів проявляються у віці, з якого можливе їх застосування. Підкреслено неузгодженість цивільного та кримінального законодавства щодо віку осіб, яким можливо призначити компенсаційний захід виховного характеру – обов'язок відшкодувати заподіяні майнові збитки неповнолітньому, який має майно, кошти або заробіток.

Авторами зроблено загальний **висновок**, що норми, які регламентують види, порядок застосування примусових кримінально-правових заходів щодо неповнолітніх, потребують подальшого вдосконалення.

Ключові слова: кримінально-правові заходи, неповнолітні, примусові заходи, каральні заходи, покарання, судимість, примусові заходи виховного характеру, примусові заходи медичного характеру, примусове лікування, спеціальна конфіскація.

THE SYSTEM OF COERCIVE CRIMINAL AND LEGAL MEASURES CONCERNING JUVENILES

Musychenko Olga Mykhailivna,
Lecturer of the Department of Criminal Law and Other Criminal and Legal Studies
*Mykolaiv Institute of Law National University "Odessa Academy of Law"
musychenkoolga@gmail.com
https://orcid.org/0000-0001-6171-710X*

Shurduk Irina Volodymyrivna,
Master of Laws
*surdukirina2@gmail.com
orcid.org/0000-0002-6683-7642*

Purpose of the article is outlining the system of criminal and legal measures that can be imposed on juveniles, determining characteristics of both punitive and non-punitive nature, criminal and legal measures within the context of their application to juveniles.

Methods. The following methods have been used in the article: analysis and synthesis, hermeneutical and formal-legal methods.

Results. The authors divide all the coercive criminal and legal measures to punitive and non-punitive measures. Punishment and conviction as punitive and coercive measures of educational nature are regulated in a separate chapter of the Criminal Code of Ukraine. The features of other coercive measures as to juveniles are premised on the systemic interpretation of rules established in criminal legislation as well as in other legal acts. Considering punishment as a punitive measure, the authors state that any additional circumstances subject to the imposition of punishment significantly narrow the possible list of punishments with the legislator's proposed system of penalties for juveniles. The statistical data concerning the recent years sentencing give evidence to the aforementioned conclusion.

Referring to non-punitive measures, it is established that since different grounds for applying coercive measures of educational nature are envisaged in criminal legislation and in addition they are the same in all cases of their application, differing measures of influence on juveniles in case of their release from criminal liability or punishment shall be stipulated. The individuals under the age of criminal liability to have committed socially dangerous acts shall be beyond the framework criminal and legal liability.

The peculiarities of the application of coercive measures of medical nature as to juveniles are analyzed and the impossibility of juveniles' placement in psychiatric institutions with strict supervision is indicated herein. It is established that compulsory treatment, special confiscation, deprivation of the right to drive vehicles can be applied to juveniles; the peculiarities of the application of these measures are manifested in the age from which application hereof is possible. The inconsistency of civil and criminal legislation regarding the age of individuals who may be designated a compensatory measure of an educational nature i.e. the obligation to compensate the property damage caused by a juvenile who has property, funds or earnings is emphasized.

Conclusions. The general conclusion that rules to regulate the kinds and the order of coercive measures application as to juveniles need further improvement is provided by the authors.

Key words: criminal and legal measures, juveniles, coercive measures, punitive measures, punishment, conviction, coercive measures of educational nature, coercive measures of medical nature, compulsory treatment, special confiscation.

1. Вступ

На сьогодні доведено, що ефективність кримінально-правового впливу полягає не лише в застосуванні покарання, а й у використанні інших кримінально-правових заходів, які на теперішній час набули ще більшого розширення, що спостерігаємо на прикладі останніх змін Кримінального кодексу України (далі – КК України). Утім, система заходів кримінально-правового характеру щодо неповнолітніх потребує окремого вивчення й удосконалення, оскільки неповнолітні – особлива вразлива категорія осіб, які вимагають суттєво інших заходів кримінально-правового впливу порівняно з дорослими.

У науці кримінального права питанням кримінально-правових заходів щодо неповнолітніх присвячено досить багато уваги. Слід відмітити монографічні та дисертаційні роботи таких вітчизняних науковців, як Н.Л. Березовська, В.М. Бурдіа, Т.О. Гончар, Н.Я. Ковтун, Є.С. Назимко, О.О. Ямкова, які присвячені окремим проблемам кримінальної відповідальності неповнолітніх загалом, особливостям покарання для неповнолітніх зокрема, проблемним питанням примусових заходів виховного характеру. Утім, особливостям інших кримінально-правових заходів, які не передбачені окремим розділом КК України, а розпорешені по всьому кримінальному законі, але також входять до системи кримінально-правових заходів щодо неповнолітніх, приділено недостатньо уваги, тому тема наразі є актуальною

Метою даної публікації є окреслення системи кримінально-правових заходів, які можуть застосовуватися до неповнолітніх. **Завдання** зумовлюються поставленою метою, тому опис системи таких заходів передбачає також визначення особливостей як каральних, так і тих, які позбавлені мети карати,

кримінально-правових заходів у контексті їх застосування щодо неповнолітніх. Для досягнення даної мети та завдань у роботі використовуються такі **методи** дослідження, як аналіз і синтез, герменевтичний і формально-юридичний, за допомогою яких, виходячи із систематизації всіх кримінально-правових заходів, спершу слід окреслити специфічну систему примусових кримінально-правових заходів, які застосовуються до неповнолітніх, причому виходячи не з одного розділу КК України, а з усього кримінального закону, а вже далі звернути увагу на особливості примусових заходів, що передбачені в розділі XV Загальної частини КК України, а потім – на специфіку застосування до неповнолітніх заходів, яким окремої уваги законодавець не приділяє, але вони також можуть застосовуватися до неповнолітніх.

2. Поділ кримінально-правових заходів щодо неповнолітніх за способом правового впливу

Кримінальний кодекс містить цілу низку як альтернативних покаранню, так і тих, які можуть застосовуватися разом із покаранням, примусових кримінально-правових заходів впливу на неповнолітніх. Особливості деяких з них, як примусових (покарання, судимість, примусові заходи виховного характеру), так і заохочувальних (звільнення від покарання з випробуванням, у зв'язку із закінченням строків давності, умовно-дострокове звільнення від відбування покарання), передбачені в окремому розділі XV Загальної частини КК України «Особливості кримінальної відповідальності та покарання», всі інші примусові заходи, які можливо застосовувати до неповнолітніх, містяться у кримінально-правових нормах загального характеру. Утім, їх застосування стосовно неповнолітніх має свої особливості.

До систематизації кримінально-правових заходів зверталось багато науковців, зокрема: І.І. Митрофанов, О.В. Козаченко, М.І. Хавронюк, А.М. Яценко та ін. Не вдаючись детально до підходів щодо систематизації кримінально-правових заходів, спираючись на позицію представника одеської правової школи професора О.В. Козаченка (Козаченко, 2015: 38), всі кримінально-правові заходи поділяємо на два самостійні види: примусові та заохочувальні, яким притаманні два способи правового впливу: примус і заохочення, особливість поєднання яких утворює унікальність правового впливу, який здійснюється у процесі застосування того або іншого кримінально-правового заходу.

У свою чергу, примусові кримінально-правові заходи можна поділити на дві самостійні групи: каральні, тобто такі, застосування яких має на меті здійснити каральний вплив на правопорушника – каральні кримінально-правові заходи, і такі, які позбавлені мети карати – інші кримінально-правові заходи примусового характеру. До каральних кримінально-правових заходів слід віднести: покарання, під яким розуміють особливий вид державного примусу, що застосовується від імені держави за вироком суду до особи, визнаної винною у вчиненні злочину, і полягає в передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого (ч. 1 ст. 50 КК України); судимість, як певний правовий стан особи, який виникає внаслідок її засудження за вчинений злочин. До інших кримінально-правових заходів, позбавлених мети кари і які переслідують інші цілі (перевиховання, медична допомога, позбавлення можливості користуватися вигодами, отриманими злочинним шляхом, усунення наслідків кримінального правопорушення тощо), слід віднести: примусові заходи медичного характеру, примусове лікування, спеціальні кримінально-правові заходи, примусові заходи виховного характеру, компенсаційні заходи, обмежувальні заходи, заходи кримінально-правового характеру до юридичних осіб. Останні два не відносяться до теми даного дослідження, оскільки, по-перше, законом чітко визначено неможливість застосування до неповнолітніх обмежувальних заходів (ч. 2 ст. 91-1 КК України), по-друге, неповнолітні – фізичні особи, тому поза контекстом дослідження залишаються кримінально-правові заходи щодо юридичних осіб.

Таким чином, до примусових заходів, що можуть застосовуватись до неповнолітніх, крім тих, які зосереджені в окремому розділі Загальної частини КК України «Особливості кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх» (покарання, судимість, примусові заходи виховного характеру), належать й інші (це примусові заходи медичного характеру, примусове лікування, спеціальні кримінально-правові заходи, компенсаційні заходи), під час застосування яких слід також враховувати неповнолітній вік особи, яка вчинила кримінальне правопорушення чи об'єктивно протиправне діяння.

3. Особливості каральних примусових заходів щодо неповнолітніх

Аналіз особливостей, які встановив законодавець щодо системи та призначення

окремих видів *покарань* неповнолітнім, дає підстави вважати, що застосування деяких із них зумовлює дискусії серед науковців та проблеми під час правозастосовної практики. З'ясування особливостей у вигляді обмежень чи додаткових обставин, що підлягають установленню, значно звужує перелік покарань із запропонованої законодавцем системи, які може застосувати суд щодо неповнолітніх. Серед таких обмежень та обставин можна виділити: вікові обмеження в застосуванні громадських робіт, виправних робіт та арешту; додаткові обставини, які повинен дослідити суд під час призначення покарання: наявність самостійного доходу, власних коштів або іншого майна, на яке може бути звернено стягнення (у випадку застосування штрафу), чи наявність офіційного місця праці (у випадку застосування виправних робіт); обмеження щодо застосування позбавлення волі особам, які вперше вчинили злочин невеликої тяжкості.

Такі законодавчі обмеження (крім останнього) у процесі застосування інституту покарань щодо неповнолітніх зумовлюють протилежні правові наслідки. Неповнолітні опиняються в менш сприятливих умовах порівняно з дорослими, що вчинили такі самі злочини.

Аналіз статистичних даних дозволяє стверджувати, що сучасна вітчизняна кримінально-правова політика щодо неповнолітніх є більш каральною, ніж виховною – такий висновок вбачається із статистичних даних. Так, у 2017 році позбавлення волі на певний строк місцеві загальні суди застосували до 416 (в 2016 р. – до 495) неповнолітніх осіб; громадські роботи призначено 197 (в 2016 р. – 287) неповнолітнім особам; штраф накладено на 351 (в 2016 р. – 316) неповнолітнього; арешт застосовано до 18 (в 2016 р. – 33) підлітків. А примусові заходи виховного характеру застосовано всього лише до 347 (в 2016 р. – 401) неповнолітніх, що на 13,5% менше, ніж у 2016 році (Аналіз стану здійснення судочинства судами кримінальної юрисдикції у 2017 році). Як бачимо, за два аналізовані періоди майже у 3 рази більше застосовується покарання порівняно із примусовими заходами виховного характеру. У 2018 р. 257 неповнолітніх осіб засуджено до позбавлення волі, 14 – до арешту, 159 – до громадських робіт, 334 – до штрафу, 92 – інших видів покарань, а примусові заходи виховного характеру застосовано до 443 осіб (Звіт про неповнолітніх засуджених за 2018 рік). Такі дані також вказують на те, що вищезгадані примусові заходи (покарання та виховного характеру) потребують реформування. Адже законодавець встановлює обмежений перелік покарань порівняно з тими, які може бути застосовано до повнолітніх осіб, більшість із них, такі як арешт, виправні роботи, громадські роботи, можуть призначатися неповнолітнім особам, які вчинили злочини, лише з 16 років. Більш того, зі статистичних даних бачимо, що виправні роботи взагалі за останні роки не застосовуються. Саме тому практично завжди єдиним видом покарання, яке суд може призначити неповнолітньому, залишається позбавлення волі.

Такий примусовий каральний захід, як *судимість*, щодо неповнолітніх має свої особливості. Судимість в осіб, які вчинили злочин до досягнення 18-річного віку, погашається відповідно до положень, визначених у ст. 108 КК України. Для таких осіб встановлено значно коротші строки погашення судимості, ніж для дорослих. Утім, навряд чи можна говорити про ефективність особливостей строків погашення та зняття судимості, оскільки досить велика кількість неповнолітніх (92 – у 2018 р.) (Звіт про неповнолітніх засуджених за 2018 рік) вчинили знову злочин після погашення чи зняття судимості, і аж 232 (у 2018 р.) неповнолітні особи вчинили злочин за наявності незнятої чи непогашеної судимості, що ще раз підтверджує неефективність впливу покарання на неповнолітніх.

4. Специфіка примусових заходів щодо неповнолітніх, позбавлених каральної мети

До системи кримінально-правових заходів також входять ті, яким не притаманна каральна мета, однак вони є досить важливими в комплексному кримінально-правовому впливі на осіб, які вчинили злочин у неповнолітньому віці.

Система *примусових заходів виховного характеру*, визначених у ч. 2 ст. 105 КК України, зумовлює безліч суперечностей і запитань щодо її доцільності, ефективності та можливості застосування. Детальної законодавчої регламентації потребують умови і порядок застосування примусових заходів виховного характеру щодо осіб, які не досягли віку кримінальної відповідальності.

Досліджуючи примусові заходи виховного характеру за чинним КК, можна простежити непослідовність законодавця: з одного боку, ним установлені різні підстави для застосування примусових заходів виховного характеру (у випадках звільнення від кримінальної відповідальності, від покарання, недосягнення віку кримінальної відповідальності), з іншого – ці заходи є однаковиими в усіх перерахованих випадках. Тому вважаємо, що під час звільнення від кримінальної відповідальності до неповнолітнього повинні застосовуватись інші заходи впливу, ніж у випадку, коли він звільняється від покарання. Таку ж позицію висловлював В.М. Бурдін (Бурдін, 2004). І, звичайно, інші заходи впливу необхідно застосовувати до неповнолітніх, які вчинили суспільно небезпечні діяння до досягнення віку кримінальної відповідальності. До цієї категорії осіб має застосовуватись не звільнення, а виключення кримінальної відповідальності. На нашу думку, ці особи взагалі мають бути виведені із кримінально-правового поля впливу.

Як зазначалося вище, певні особливості під час застосування до неповнолітніх мають і деякі інші некаральні примусові заходи, які не передбачені розділом XV Загальної частини КК України.

Під *примусовими заходами медичного характеру* відповідно до ст. 92 КК розуміється надання амбулаторної психіатричної допомоги, поміщення особи, яка вчинила суспільно

небезпечне діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого Особливою частиною КК, у спеціальний лікувальний заклад із метою її обов'язкового лікування, а також запобігання вчиненню нею суспільно небезпечних діянь. КК визначено і види примусових заходів медичного характеру. Очевидно, що примусові заходи медичного характеру можуть застосовуватись і до неповнолітніх осіб, оскільки відповідно до закону України «Про психіатричну допомогу» надання амбулаторної допомоги та госпіталізація до психіатричного закладу не забороняється неповнолітнім, визначається лише їх спеціальний порядок до неповнолітніх (ст. 12, 13) (Про психіатричну допомогу: Закон України від 22.02.2000). Неповнолітні направляються до психіатричних закладів зі звичайним або посиленним наглядом, при цьому застосовуються заходи щодо можливого продовження ними навчання та професійної підготовки. У психіатричні заклади із суворим наглядом неповнолітні, які не досягли 16-літнього віку, не направляються (Інструкція про порядок застосування примусових заходів медичного характеру до осіб із психічними розладами, які скоїли суспільно небезпечні діяння, 2001).

Направлення засудженого на *примусове лікування* не є покаранням – воно призначається судом поряд з останнім і не повинно впливати на його суворість. Примусове лікування може бути реалізовано судом за певних умов, а саме: 1) медичний висновок про наявність у суб'єкта злочину хвороби, що становить небезпеку для здоров'я інших осіб; 2) застосування до особи за вчинений нею злочин певного виду покарання. Отже, примусове лікування не пов'язане з віком, відповідно, воно може бути застосоване й до неповнолітніх, яким призначено покарання за вчинення злочину і які мають захворювання, що становить небезпеку для здоров'я інших осіб. Разом із тим у п. 6 Постанови Пленуму Верховного Суду «Про практику розгляду судами справ про застосування примусових заходів виховного характеру» (Постанова Пленуму Верховного Суду України від 15 травня 2006 р. № 2) щодо такого примусового заходу виховного характеру, як обмеження дозвілля і встановлення особливих вимог щодо поведінки неповнолітнього (п. 2 ч. 2 ст. 105 КК), роз'яснюється, що, крім іншого, він передбачає покладення обов'язку пройти курс лікування (за наявності хворобливого потягу до спиртного або в разі вживання наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів). Однак до кримінально-правового заходу, визначеного КК як примусове лікування, зазначений захід впливу на неповнолітнього не належить. Він залишається примусовим заходом виховного характеру.

До спеціальних кримінально-правових заходів належить *спеціальна конфіскація* (ст. 96-1 КК) і *позбавлення права керувати транспортними засобами* (ст. 286 КК). Оскільки спеціальна конфіскація застосовується і в разі, коли особа не підлягає кримінальній відповідальності у зв'язку з недосягненням віку, з якого може наставати

кримінальна відповідальність, або неосудністю, або звільняється від кримінальної відповідальності (ч. 3 ст. 96-2 КК), зрозуміло, що, як і примусові заходи виховного характеру, за наявності відповідних підстав спеціальна конфіскація може застосовуватися не лише до неповнолітніх осіб, що досягли віку кримінальної відповідальності, але й до тих, що такого віку не досягли.

Стосовно позбавлення права керувати транспортними засобами, то відповідальність за вчинення злочину передбачається з 16 років. Із цього ж віку особі може надаватися право на керування транспортними засобами, але лише категорії А1, А (мопеди, моторолери, мотоцикли). Отже, позбавлення спеціального права може застосовуватися до осіб з 16 років за умови вчинення злочину, передбаченого ст. 286 КК, і наявності права керувати транспортними засобами категорії А та А1.

Підставами для застосування *компенсаційних кримінально-правових заходів* чинним законодавством визначається вчинення злочину або іншого протиправного діяння. Стосовно неповнолітніх зазначимо, що КК України чітко передбачений один із компенсаційних заходів (хоча й серед переліку примусових заходів виховного характеру), – це покладення на неповнолітнього, який досяг 15-річного віку і має майно, кошти або заробіток, обов'язку відшкодувати заподіяних майнових збитків (п. 4 ч. 2 ст. 105 КК). Згідно з положеннями Цивільного кодексу України неповнолітня особа у віці від 14 до 18 років відповідає за завдану нею шкоду самостійно на загальних підставах (ст. 1179 ЦК України). Не забороняє залучати до праці осіб до 14 років (а отже, і мати власний заробіток) і Кодекс законів про працю. Однак КК України дозволяє застосовувати примусовий захід у вигляді відшкодування майнових збитків тільки щодо осіб, які досягли 15-річного віку. Така позиція законодавця, на наш погляд, видається незрозумілою.

5. Висновки

Отже, систему примусових кримінально-правових заходів, що можуть застосовуватися до неповнолітніх, становлять не лише покарання, судимість, примусові заходи виховного характеру, чітко регламентовані в розділі XV Загальної частини КК України, а й такі заходи, як примусові заходи медичного характеру, примусове лікування, спеціальні кримінально-правові заходи, компенсаційні заходи, які мають особливості застосування, зважаючи на неповнолітній вік осіб. Водночас констатуємо, що норми, які регламентують порядок застосування примусових кримінально-правових заходів до неповнолітніх, потребують подальшого вивчення і вдосконалення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Аналіз стану здійснення судочинства судами кримінальної юрисдикції у 2017 році. URL : https://supreme.court.gov.ua/userfiles/Analiz_krum_sud_2017.pdf (дата звернення: 30.06.2019).
2. Бурдін В.М. Особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх в Україні : монографія. Київ : Атіка, 2004. 240 с.
3. Звіт про неповнолітніх засуджених за 2018 рік / Судова влада України. URL : https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/rik_2018 (дата звернення: 30.06.2019).
4. Інструкція про порядок застосування примусових заходів медичного характеру до осіб з психічними розладами, які скоїли суспільно небезпечні діяння, затверджена Наказом Міністерства охорони здоров'я від 08.10.2001 р. № 397. URL : <http://uazakon.com/document/spart24/inx24150.htm> (дата звернення: 27.06.2019).
5. Кримінально-правові заходи в Україні: підручник / за ред. професора О.В. Козаченка. Миколаїв : Іліон, 2015. 216 с.
6. Про практику розгляду судами справ про застосування примусових заходів виховного характеру : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 15 травня 2006 р. № 2 / Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-06> (дата звернення: 01.07.2019).
7. Про психіатричну допомогу : Закон України від 22.02.2000 № 1489-III / Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1489-14> (дата звернення: 01.07.2019).

REFERENCES:

1. Analiz stanu zdiisnennia sudochynstva sudamy kryminalnoi yurysdyksii u 2017 rotsi [Analysis of the condition of the execution of proceedings by courts of criminal jurisdiction]. *supreme.court.gov.ua*. Retrieved from https://supreme.court.gov.ua/userfiles/Analiz_krum_sud_2017.pdf [in Ukrainian].
2. Burdin, V.M. (2004). *Osoblyvosti kryminalnoi vidpovidalnosti nepovnolitnikh v Ukraini* [Peculiarities of criminal liability of juveniles in Ukraine]. Kyiv: Atika [in Ukrainian].
3. Zvit pro nepovnolitnikh zasudzhenykh za 2018 rik [Report on the juvenile convicts for 2018] / Sudova vlada Ukrainy. *court.gov.ua*. Retrieved from https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/rik_2018 [in Ukrainian].
4. Instruktssiia pro poriadok zastosuvannia prymusovykh zakhodiv medychnoho kharakteru do osob z psykhychnymy rozladamy, yakii skoily suspilno nebezpechni diianiia, zatverdzhena Nakazom Ministerstva okhorony zdorovia vid 08.10.2001 r. № 397 [Instruction, approved by the order of the Ministry of Health, on the procedure for the use of coercive measures of medical nature for individuals with mental disorders who have committed socially dangerous acts]. *uazakon.com*. Retrieved from <http://uazakon.com/document/spart24/inx24150.htm> [in Ukrainian].
5. Kozachenko, O.V. (Eds.). (2015). *Kryminalno-pravovi zakhody v Ukraini* [Criminal and legal measures in Ukraine]. Mykolaiv: Ilion [in Ukrainian].
6. Pro praktyku rozghliadu sudamy sprav pro zastosuvannia prymusovykh zakhodiv vykhovnoho kharakteru: Postanova Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy vid 15 travnia 2006 r. № 2 [About the practice of courts consideration of cases on compulsory measures of educational nature application: the Plenary of the Supreme Court ruling] / Verkhovna Rada Ukrainy. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-06> [in Ukrainian].
7. Pro psykhyatrychnu dopomohu : Zakon Ukrainy vid 22.02.2000 № 1489-III [On Psychiatric Assistance: Law of Ukraine] / Verkhovna Rada Ukrainy. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1489-14> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 24.06.2019.
The article was received 24 June 2019.